

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

RETORIKA

**NOVITETI I
VJEČNOST**

**VLADAVINA
SEBIČNOG JA**

WILIAM BLAKE

**Veliko
pojednostavljenje**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

09 | 2024. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 RETORIKA

Umijeće vođenja duše

Branko Zorić

8 RETORIKA

Umjetnost uvjeravanja

Istvan Orban

9 NOVITETI I VJEČNOST

Delia Steinberg Guzmán

10 VLADAVINA SEBIČNOG JA

Fernand Schwarz

12 WILLIAM BLAKE

Vidjeti svijet u zrnu pijeska

Danijela Popović Šušić

18 VELIKO POJEDNOSTAVLJENJE

Florimond Krins

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

8

9

10

12

18

Iako se početke retorike obično veže uz antičku Grčku, kao umijeće govorništva bila je prisutna u svim povijesnim kulturama. Već su stari Egipćani isticali veliku moć i djelotvornost riječi te da je, kako kaže Ptahotep, *govoriti teže od bilo kojeg drugog posla*. Sumerani i Azteci su nam ostavili ne samo govore mudrih nego i dirljive primjere savjeta i odgojnih uputa roditelja djeci iz kojih se vidi da je vještina govorništva bila uobičajena u svakodnevnom životu. Istočna i zapadna tradicija sadrže bogatstvo primjera sadržajnih razgovora i rasprava na različite teme kao i snažne i poučne govore heroja i mudraca. Iz sačuvanih zapisa je očito da se njegovanju prikladnog govora davao velik značaj i da je temeljna svrha govorničkog umijeća bila buđenje i usmjeravanje čovjekovih potencijala prema dubokim vrijednostima života.

No, kako nekad tako i danas, i na ovom se polju događaju zastranjenja i zloupotrebe. Vještim govorom se može manipulirati i prikrivati istina, a bujica slatkorječivosti koja podilazi slabostima može nadglasati jednostavan i razborit govor vođen vrlinama. Zato je važno naučiti razlučivati lažne od istinitih riječi, pažljivim slušanjem i promišljanjem prepoznati ono vrijedno i korisno u govoru kako bi i sami znali primijeniti poznatu narodnu *ispeci pa reci*. Konfucije je rekao: *Plemenit čovjek oklijeva u govoru, a hita u djelovanju*. Jedino ispravnim djelovanjem možemo učiniti naš govor vjerodostojnim i uvjerljivim. 🏠

Uredništvo

RETORIKA

Umijeće vođenja duše

Branko Zorić

*Ako li pravedna tad i zaslužna čovjeka vide odmah ušute svi,
zastanu i uši načule. A on upravlja duše riječima i srca miri.*

Vergilije, Eneida

Strelovit razvoj informatičke tehnologije posljednjih desetljeća ubrzano prati i razvoj komunikacijske znanosti ili komunikologije, koju susrećemo i pod nazivom "medijski studiji". Ta nova društvena znanost proučava sadržaj, oblike i tehnike priopćavanja misli i poruka, kao i načine na koje se one primaju, tj. je li poruka shvaćena i prihvaćena, je li polučila željeni učinak i proizvela očekivano ponašanje. Prvi zahtjev koji komunikolozi postavljaju za ostvarivanje kvalitetne komunikacije jest učenje govora kao temelja svake komunikacije i kao najvažnijeg i najuspješnijeg načina komuniciranja među ljudima. Govor u ovoj domeni prelazi okvire sredstva sporazumijevanja i prvenstveno postaje sredstvo ostvarivanja određenih interesa. Komunikacijska znanost je, naime, tijesno vezana uz potrebe modernog masovnog komuniciranja, glasnogovorništva, pregovaranja, lobiranja, novinarstva, reklama, radija i televizije. Ona izrasta iz pretežno materijalističkih motiva, točnije iz potrebe da se ljude uvjeri u nešto, a što proizlazi iz stalne i nezasiťne potrebe za moći i profitom. Iako komunikologija ima

uporište u suvremenim društvenim znanostima poput psihologije, lingvistike i sociologije, korijeni ove mlade znanosti nalaze se u antičkoj retorici i filozofiji.

Retorika ili umijeće govorništva, baš kao i filozofija, izgubila je na ugledu koji je imala u prošlosti. Danas je uobičajeno pod tim pojmom podrazumijevati "lijepo no besadržajne riječi; prazne riječi, praznorječje", kako se navodi u poznatom Klaićevom *Rječniku stranih riječi*.

Međutim, od antičke Grčke do samog kraja 19. stoljeća, retorika je – uz gramatiku i dijalektiku – bila središnji dio zapadnog obrazovanja, ispunjavajući potrebu obuke javnih govornika i pisaca da s argumentima pokrenu slušateljstvo na djelovanje. U 20. stoljeću, pa tako i danas, retorika je zanemarena i općenito je reduciran značaj govorništva; čitanje unaprijed napisanih govora postaje redovan način komunikacije u prilikama kada treba prenijeti važne poruke kako široj javnosti tako i društvenoj eliti. Tako je temeljna korisnost i uporaba retorike – njena snaga *pokretanja duše čovjeka* i time mogućnost uspostave dubljih veza među ljudima – odbaćena i zaboravljena.

Izvori retorike

Ne možemo pouzdano tvrditi kada se rodila retorika, ta umjetnost *lijepog i pravilnog govornog izražavanja, ...najljepši dar koji su besmrtni bogovi mogli dati čovjeku*, prema riječima Kvintilijana, velikog rimskog učitelja govorništva.

Sačuvani zapisi Egipta, Sumera, pretpovijesnih civilizacija drevne Amerike, staroindijski junački epovi *Ramayana i Mahabharata* itd. sadrže veličanstvene primjere dijaloga, razgovora i rasprava o različitim temama te dubokih govora velikih junaka i mudraca od kojih se i očekivala vrlina govorništva kao kruna i potvrda njihovih moralnih osobina i vrijednosti. No, retorika je u svom suvremenom obliku nastala u antičkoj Grčkoj, tako da svoja znanja o tehnici i umijeću govora dugujemo starim Grcima. Govorljivost i raspravljanje bili su dio njihova mentaliteta i načina života. Govor kao živa riječ u to je vrijeme imao prvenstvo, veću snagu i težinu u odnosu na pisanu riječ.

Prve sjajne primjere grčkog govorničkog umijeća nalazimo kod Homerovih junaka Ahileja, Hektora i Odiseja. S uzdizanjem demokratskih polisa govorništvo se javlja kao medij kroz koji su donošene političke i sudske odluke i kroz koji su razvijane i širene filozofske ideje. Tako se od 5. st. pr. Kr. javljaju učitelji koji su putovali od grada do grada držeći poduke iz različitih područja, od filozofije i prirodnih znanosti do lingvistike, no glavni sadržaj njihova učenja bila je retorika. Ovi javni prosvjetitelji, zvani sofisti, čije je znanje išlo više u širinu nego u dubinu, bili su ti koji su popularizirali tadašnja znanja i podešavali ih potrebi osposobljavanja mladih ljude za javnopolitički život i stjecanje ugleda. Najpoznatiji sofisti i od reda vrsni retori bili su Protagora, Gorgija, Hipija, Prodik, itd. Kasnije su izašli na zao glas jer su učili kako, u cilju nadmudrivanja protivnika, retoričkom okretnošću i dovtljivošću *slabiji razlog učiniti jačim*. Štoviše, išli su tako daleko da su tvrdili da nema razlike između istine i neistine, već da je bitna jedino vještina uvjeravanja. Zbog toga se Platon oborio na njih, jer nisu nastojali istraživati i zastupati ono što je *dobro, lijepo i pravedno*, već su učili kako manipulirati neukom masom i uvjeriti ih u nešto bez obzira na istinsko stanje stvari.

Sofisti su svojim radom ozbiljno uzdrmali temelje moralnosti pa protiv njih odlučno ustaju Sokrat, Platon i Aristotel. Platon piše o tome kako se njegov učitelj Sokrat izvanrednom retoričkom sposobnošću suprotstavljao relativizmu i skepticizmu sofista u svojoj trajnoj i herojskoj obrani istine i ljudskih vrijednosti, zbog čega je i nepravедno pogubljen. Sokrat, u Platonovom

dijalogu *Gorgija*, osuđuje uporabu retorike za podilaženje i laskanje jer smatra da je njena svrha činiti ljude boljima, a ne ugađati im. U dijalogu *Fedar* Platon kroz usta Sokrata kaže da govor treba biti poput živog bića – mora imati glavu, tijelo i udove, i da govornik mora biti jako dobro upućen u temu o kojoj govori, poznavati tajne prirode i ljudske svijesti. Retorika je prema Platonu vođenje ljudskih duša riječima, *psihagogija*, pa stoga govornik mora znati prilagoditi govor vrsti i razini svijesti ljudi kojima se obraća. S obzirom na veliku moć retorike da uvjeri ljude u nešto i oblikuje javno mnijenje, Platon upozorava na opasnost zlopotrebe i manipulacije javnim mnijenjem kroz demagogiju i populizam, te se zalaže za odgoj i obrazovanje govornika, kako u temeljitom i širokom obrazovanju, tako i u praktičnim vrlinama.

Da bi retorika bila istinsko umijeće, treba biti utemeljena na istini, jer u protivnom nije ništa više od privida znanja i mudrosti. Govornik koji je sposoban dobro i lijepo govoriti, a govor mu ima cjelovitost i povezanost te je prilagođen temi i slušačima, nužno je filozof. Platon ističe da je za umijeće retorike ključno poznavanje dijalektike, odnosno vještine raspravljanja, u kojoj se iznose, razlažu i procjenjuju stavovi čime se dolazi do općih pojmova koji izražavaju bit stvari. Sokrat pak dijalektiku uspoređuje s ispiranjem zlatonosnog pijeska, rezultat čega su dragocjena zlatna

zrnca trajne vrijednosti. Platonov učenik Aristotel ističe povezanost dijalektike, koja postavlja pitanja i traži na njih odgovore, te retorike koja ta pitanja i te odgovore mora znati dobro obrazložiti pred šarolikim slušateljstvom. Retorika je za Aristotela znanje o tome kako se treba ponašati da bi se iskazala uvjerljivost u onome što životom zastupamo. On retoriku uspoređuje i s medicinom, kod koje osnovni cilj liječnika nije samo izliječiti bolesnika već ga navesti na ispravniji životni put, a time i na izlječenje. On sofistima također zamjera što se ne zanimaju za bit stvari već im je prioritet njihova pretpostavljena ili zamišljena namjera, bez obzira na istinu.

Mnoge zasade grčke kulture naišle su na izuzetno plodno tlo u Rimu, pa tako i retorika. Rimski senator i filozof Ciceron, najveći rimski govornik, uzdigao je retoriku do najvećih visina. Ujedno je ostavio primjer snage i utjecaja žive riječi u sudbonosnim trenucima povijesti Rima, razotkrivajući Katilininu urotu¹. Kao izvanredan i plodan pisac ostavio nam je u nasljeđe rasprave o retorici od kojih su najpoznatije *De oratore* (O govorniku), *Brutus* (Brut), *Orator* (Govornik). Govornik Antonije u knjizi *De oratore* hvali snagu i ljepotu dobrog govora: *Nikakvo pjevanje ne zvuči ljepše od dobro oblikovana govora, nikakva pjesma nije čvršće sazdana od bogate građe riječi; nijedan nam glumac ne pruža svojim oponašanjem istine veće zadovoljstvo od govornika svojom obranom...*

Drugi veliki rimski govornik, Marko Fabije Kvintilijan (35. – 95. g.) o govorničkoj moći kaže sljedeće: *Ona može narod, kad je omlitavio, prodrmati, a obuzdati kad je neobuzdan; svojom sposobnošću govorništvo može učiniti kraj ljudskoj pokvarenosti i spasiti moralnu čistoću i bespriječnost.* Kvintilijan je dvadesetak godina djelovao u Rimu kao profesor retorike i za života

¹ Lucije Sergije Katilina, osiromašeni plemić i političar, spremao je urotu s ciljem rušenja Senata i Rimske Republike.

je postao slavan. Autor je remek-djela *Institutio oratoria* (*Obrazovanje govornika*) u kojem promiče ideal govornika, čovjeka čvrstog moralnog karaktera i širokog općeg obrazovanja. Kao temelj obrazovanja govornika ističe važnost čitanja, slušanja, istraživanja, raspravljanja i dubokog razmišljanja o svemu što se tiče sadržaja i suštine ljudskog življenja. Govornik je nužno u položaju da kod slušatelja proizvodi određene osjećaje, a da bi bio vjerodostojan, mora te osjećaje i sam iskreno osjećati. Dragocjenim darom govornika Kvintilijan smatra smisao za humor za koji kaže da se ne može naučiti jer je to stvar prirodne nadarenosti. Naglašava kako je kod uporabe humora izuzetno važna mjera te izbjegavanje opscenosti. To je opet u skladu s temeljnim idejama rimske kulture koje su sadržane u pojmu *urbanitas*, što podrazumijeva svjesnu težnju za samokontrolom radi općeg dobra i suživota. No, najvažnije od svega je moralno formiranje budućeg govornika koje polazi od toga da čovjek ima dušu, i to plemenitu i besmrtnu, pa je temeljna dužnost i odgovornost ljudi sačuvati taj ideal, bez obzira na sva iskušenja.

Praksa retorike

Svaki se govor sastoji od dvije osnovne komponente: logičke i estetske, odnosno sadržaja i forme, ili pobliže: od onoga "što se govori" i onoga "kako se govori". Umijeće govora podrazumijeva temeljito znanje o predmetu govorenja. Zadatak je govornika pomiriti izvanjsku formu govora s njegovim nutarnjim, logičkim sadržajem. Suvremeni stereotip o retorici kao "praznom govoru" odražava ustvari odvajanje retoričke forme od sadržaja, kad prevagu nad sadržajem odnose rječitost i ljepota stila, što je bio slučaj već u antičkoj Grčkoj, a svjedoci smo iste pojave i danas.

Za pripremu govornika važno je ne zanemariti neke bitne činjenice o komunikaciji koje su potvrđene povijesnim iskustvom, a i suvremena istraživanja

Pniks, stjenoviti brežuljak udaljen kilometar i pol jugozapadno od Akropole, s kojeg se prostirao pogled na Agoru, trgovački i društveni dio grada. Od 507. g. pr. Kr. tu se sastajala atenska skupština, *ekklesia*, a kamena platforma služila je kao govornica. Onaj koji bi predsjedavao skupštinom svečano bi otvorio svaku raspravu pozivom: *Tko želi govoriti?* Tu su se odvijale sve velike atenske političke bitke; s tog su mjesta govorili Periklo, Aristid, Alkibijad, tu je Demosten držao svoje *filipike* – govore protiv Filipa Makedonskog.

ljudskog ponašanja sve više ponovno otkrivaju to tradicionalno znanje. Tako, ako želimo potaknuti ljude, nije ih dovoljno samo informirati nego, kako kaže sv. Augustin, *u nama mora gorjeti ono što u drugima želimo zapaliti*. Od pukog i tendencioznog nagovaranja uvjerljivija je iskrenost koja se izražava i govorom tijela i stavom poštovanja prema slušateljima. Psiha je čovjekov pokretač, a psihu ne pokreću stvari same po sebi, nego slika koju, s obzirom na vanjske i unutarnje podražaje, zamišljamo o tim stvarima. Zato uspjeh govora nije povezan s onime što smo izrekli, već s onime čime smo doprli do nutrine ljudi. Kvintilijan zato kaže da samo dobar čovjek može biti dobar govornik. Samokontrola govorniku omogućava da ostane priseban i ne izgubi iz vida što želi reći i zašto, tj. koji su ciljevi njegova govora te tko i kako ga sluša.

Retorika danas

Oživljavanje interesa za retoriku u novije vrijeme samo je posljedica konzumerizma, u pozadini čega su manje ili više prikrivene ili otvorene težnje stjecanja moći i materijalnog bogatstva pod svaku cijenu.

Suvremena je znanost utvrdila i masovno promovirala jednu važnu činjenicu o ponašanju čovjeka, a ta je da njegovo pokretanje i uvjeravanje u puno većoj mjeri ovisi o osjećajima nego o umu i inteligenciji. Najcjeljeniji stručnjaci u suvremenom svijetu otuđene politike i velikih korporacija educirani su upravo u vještini i znanju kako promovirati želje i strahove te umjetne potrebe za užitkom i lagodnošću što je pak povezano s potrošnjom i posjedovanjem stvari. Jednom riječju, ti ljudi znaju gdje smo svi "najtanji" i time vješto manipuliraju zadržavajući našu svijest i pažnju na banalnostima, fascinaciji prolaznim i iluzornim.

No, istinska retorika mora imati vertikalizirajući smjer, mora imati ključ za otvaranje vrata duše... Grčki su junaci svojim govorima pokretali ljude zahvaljujući autentičnosti vlastitog primjera. Atenski vođe, Temistoklo i Periklo, svojom su govorničkom vještinom sudbomosno utjecali na svoje sugrađane u dramatičnim ratnim

okolnostima, te su postali nenadmašeni kulturno-politički obrazac i našega doba. Nešto kasnije, veliki govornici Demosten i Ciceron potvrdili su vrijednost ljudskog govora i snagu riječi braneći životom ideale slobode i pravednosti, trajnih vrijednosti koje nimalo ne gube od svoje važnosti i suvremenosti u stalnoj ljudskoj potrazi za dobrim i dostojanstvenim životom. Retorici je najplemenitiji izraz dao ipak Sokrat. Živom riječju on je budio duše iz sna, razotkrivao prividno znanje i samoobmane, i poticao na trezveno, kritičko razmišljanje, preispitivanje i upoznavanje samog sebe. Svojim govorima nije nastojao zadiviti i opsjeniti. Njegova je retorika bila sredstvo za obnovu uzdrmane moralnosti u staroj Ateni, sredstvo poticanja na traženje odgovora na osnovno i akutno pitanje: kako treba živjeti?

Sokratov i Platonov zahtjev da retorika ne smije biti lišena težnje za dobrim, lijepim i pravednim, jer u protivnom je u stalnoj opasnosti da se pretvori u oblik obmane i opsjene, danas je više nego aktualan. ☞

Demosten vježba svoje umijeće, jedan od desetorice atičkih govornika

RETORIKA

umjetnost uvjeravanja

Istvan Orban

Iмам сан..., U ovom ozbiljnom trenutku..., Ne dolazim kao zagovaratelj... početne su rečenice nekih od najvećih govora koji su oblikovali povijest 20. stoljeća. Retorika kao umjetnost uvjeravanja uvijek je igrala važnu ulogu u društvu. Ona je glavni alat u svim vrstama debata i ključna metoda uvjeravanja auditorija. Koriste je političari, članovi suda, znanstvenici, glumci te mnogi drugi. Za razliku od Platona, koji je u svom ranom djelu *Gorgija* isprva kritizirao retoriku – posebno način na koji su je koristili sofisti – kao nemoralnu i nevrijednu proučavanja, Aristotel ju je proslavio i razvio u samostalnu, praktičnu disciplinu, kao dvojnicu dijalektici. Definirao je retoriku kao umjetnost ili vještinu, "umijeće pronalaženja uvjerljivog argumenta u svakom datom slučaju".

Aristotel također naglašava da je najvažniji element govora vjerodostojnost govornika, a ona se temelji na njegovu karakteru. U svom kasnijem djelu *Fedar*, Platon revidira raniju prosudbu i odvaja dobru retoriku, koja se temelji na filozofiji i znanju, od loše retorike, koja se temelji na mišljenju. Ovdje Platon prepoznaje moguću vrijednost retorike kao načina vođenja duše kroz rasprave do razlučivanja i mudrosti. U svakom slučaju, oba filozofa smatraju da se retorika često koristi u manipulativne svrhe, utjecanjem na emocije umjesto na razum.

Ipak, retorika je stoljećima ostala važna, od drevne Grčke i Rima kroz srednji vijek i renesansu, pa sve do osvita modernog doba. Ciceron i Vergilije, kao i crkveni oci kasnije, izrasli su na tradiciji klasične retorike. Postala je dio srednjovjekovnog *triviuma*¹ te je, uz gramatiku i dijalektiku, korištena za prenošenje

¹ Srednjovjekovna škola je u svom obrazovnom kurikulumu obuhvaćala gramatiku, dijalektiku i retoriku (*trivium*) te geometriju, aritmetiku, astronomiju i muziku (*quadrivium*).

poruka Crkve i za uvjeravanje u načela vjere. Pojava moderne filozofije i znanosti zasjenila je vrijednost retorike, jer su one odbacivale uvjerljive, vjerodostojno predstavljene misli, a podupirale činjenične i razložene ideje. Francis Bacon i Thomas Hobbes tvrdili su da je jednostavan, jasan i kratak govor bolji od uznositog i ukrašenog. Retorika je bila degradirana, posebno u 19. stoljeću, a neki su autori smatrali da je lijepo govorenje poput bolesti koju treba eliminirati.

U 20. stoljeću retorika je doživjela preporod. Ova pojava je bila povezana s usponom masovnih pokreta, s rođenjem moderne komunikacije i širenjem utjecaja medija i oglašavanja. Retoričke tehnike postale su iznimno važne za državnike, koji su prenosili svoje političke poruke javnosti kroz govore na radiju i televiziji. Sve strane, bez obzira pod kojom zastavom, koristile su retoriku kao alat za prenošenje svojih ideologija. Retorika je bila ključan čimbenik kada je Winston Churchill, na čelu vlade Ujedinjenog Kraljevstva, poticao Britance na ustrajnost i otpor prema neprijatelju 1940. godine ili kada je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država John F. Kennedy 1961. godine tražio od Kongresa više novčanih sredstava za planiranu misiju na Mjesec.

U današnje vrijeme pozicija retorike ostaje jaka i neupitna. Kada gledamo videozapise ili online tečajeve, primijetit ćemo da se temelje na pravilima i metodama retorike. Isto tako, u razgovoru za posao naš uspjeh uvelike ovisi o našoj retoričkoj vještini. Jer, kao što Platon kaže u svom *Fedru*: "Retorika je umjetnost usmjeravanja ljudskog uma."

Sengleskog prevela: Daniela Devčić

NOVITETI I VJEČNOST

Delia Steinberg Guzmán

Danas ćemo pažnju pokloniti promišljanju o novitetima kojima se nikada nije posvetila dovoljna pažnja. Novitet je želja koja čovjeka gotovo nekontrolirano tjera na nevjerovatne promjene, takve da ono čime se danas razmeće nema nikakve veze s onim što je jučer pokazivao.

Ali, zar uistinu postoji toliko novih stvari da se njima može ispuniti dugi put ljudske evolucije? Nećemo ovdje nizati izreke slične onoj "ništa novo pod Suncem". Radije se prisjetimo riječi velike filozofkinje 19. stoljeća Helene Blavatsky, koja tvrdi da se prava mudrost sastoji u sposobnosti smještanja "starog vina u nove bačve".

Tužno je gledati kako oni koji za svoje nepce preferiraju dugo odležana vina iz dobrih berbi, svojim dušama daju na ispijanje tek slab i bezukusan sok "pomodnih" ideja od nedozrelog sezonskog voća. Najgore je što to voće ima vrlo male izgleda za sazrijevanje jer je često plod umjetnih biljaka...

Zaista smatram da su noviteti, u njihovu površnom smislu, potpuna suprotnost vječnosti. Ljude koji prepoznaju svoju vječnost i beskrajnost, koji osjećaju svoje korijene u dubini kozmosa, ne plaši zdravo ponavljanje jer ih ono neizbježno približava božanskom načelu. Kao što bi Aristotel rekao, vrlina je plod dugog niza vrlin navika. Ali oni koji sebe smatraju prolaznima poput noćne sjenke, koji ništa ne očekuju od života, traže zabavnu i dinamičnu promjenu, poticaj koji im pomaže podnijeti nutarnju prazninu.

Kada je neka dobra knjiga, glazba, umjetničko djelo ili kazališna predstava prepuna simbola i poticajnih ideja za

dušu, nije teško čitati ili slušati, gledati nekoliko puta isto, uživati u njima nekoliko puta, jer svako je ponavljanje prilika za pronalaženje novog sadržaja. Ali kada je umjetnost samo element razbibrige, nikada se ne ponavlja... Upravo poput umjetnosti, ideje su danas korisne samo na jedan dan, kao i moda, ljubav, istine...

Tužna li čovjeka koji očajnički trči za novotarijom koja bi ga trebala učiniti vrijednim divljenja pred drugima! Istine se mogu obnavljati tisućama godina, ali se ne mogu uvoditi njihove inovacije, niti istine mogu prestati biti istine. Ne bismo, inovacije radi, prihvatili da Sunce više ne grije ili da se Mjesec preobliči u trokut. Jednako tako, kad bismo imali čvrste ideje vodilje u životu i vidjeli da se stvari mijenjaju samo zato da se nešto promijeni, samo da ne bi bilo "zastarjelo", to bi u nama uzrokovalo strah, zbunjenost i zdravu reakciju otpora.

Filozofija podučava da je vrijeme iluzija; "zastarjelost" je još jedna iluzija izmišljena zbog nedostatka duhovne evolucije. Najveći je novitet moći živjeti istu istinu u različitim razdobljima života. Staro i novo ne postoje u bezvremenoj dimenziji istine. Postoji jedino stvarno i lažno, a pokret se poduzima samo kako bi nas približio savršenosti. Što je više kretanja, to je više promjena; više pokazatelja da imamo još puno hodanja i da se tek malo čime možemo pohvaliti. Neka u srcu svakog čovjeka živi više čvrstine, više sigurnosti na putevima koje bira te više mogućnosti prodiranja u uvijek vječan i uvijek iznova svjež misterij koji živi u srcu svakog čovjeka. ☞

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

VLADAVINA SEBIČNOG JA

Fernand Schwarz

Prije nešto više od jednog stoljeća Sigmund Freud je razvio novu teoriju ljudske prirode. Otkrio je skrivene primitivne, seksualne i agresivne sile duboko u psihi svih ljudskih bića. Sile koje bi mogle odvesti pojedince i društva u kaos i uništenje, ako ne bi bile kontrolirane.

Ovo je uvod kojim je engleski pisac i redatelj Adam Curtis prije dvadesetak godina predstavio svoju dokumentarnu seriju *The Century of the Self*¹.

Freudov američki nećak, Edward Bernays, preuzeo je ideje svog ujaka dvadesetih godina prošlog stoljeća i iskoristio ih za manipulaciju masama. Po prvi put je korporativnoj Americi pokazao kako postići da ljudi žele stvari koje im ne trebaju, povezujući robu masovne proizvodnje s njihovim nesvjesnim željama.

Odatle je potekla nova politička ideja kontrole mase. Zadovoljavajući sebične ljudske želje, ljude se čini "sretnima" i stoga poslušnima. To će biti početak onog "ja" koje sve konzumira i koje je uspjelo zavladatai današnjim svijetom. Tako je rođeno potrošačko društvo

u Sjedinjenim Američkim Državama, a kasnije se proširilo diljem planeta, bez obzira na političku ideologiju država.

Prije Prvog svjetskog rata većina je ljudi kupovala ono što im je trebalo i tražila trajne proizvode. Bernays je uspio uvjeriti građane da radi postizanja većeg blagostanja njihove želje trebaju zamijeniti puke potrebe. Tako je rođen *potrošački ego*.

Dakle, kad se prodaje neki proizvod, ne obraća se razumu kupca, već se nastoji postići da se kupac osjeća bolje posjedovanjem, naprimjer, određene vrste automobila. Emocionalna povezanost s proizvodom ili uslugom stvara nove potrebe. Proizvod koji se promovira putem robnih marki omogućuje pojedincu da izrazi svoj karakter, svoju osobnost i da tako postane privlačniji.

U početku, kako bi se kontroliralo stanovništvo, građane je trebalo uvjeriti da rade kao svi ostali i prilagode se društvenim zahtjevima i normama.

Bernays je uspio uvjeriti građane da radi postizanja većeg blagostanja njihove želje trebaju zamijeniti puke potrebe. Tako je rođen potrošački ego.

¹ Epizode dokumentarne serije *The Century of Me*:
Episoda 1 - <https://www.youtube.com/watch?v=8Tt9hRY7Uk8>
Episoda 2 - <https://www.youtube.com/watch?v=NRai6iZwoUQ>
Episoda 3 - <https://www.youtube.com/watch?v=zTFgp8QMYyQ>
Episoda 4 - https://www.youtube.com/watch?v=HULf7b_A-EY

Šezdesetih i sedamdesetih godina pojavili su se novi gurui, poput dr. Wilhelma Reicha i filozofa Herberta Marcusea, koji su doveli u pitanje te prilično konformističke teorije o društvu. Oni će se zalagati za izražavanje ega, posebno iz libida, umjesto da ga se potiskuje i kontrolira radi prilagodbe vanjskom svijetu i njegovim standardima. Tako je uveden pojam individualizma i sve je krenulo prema osobnom zadovoljstvu i blagostanju nauštrb kolektivnog interesa.

Paradoksalno, individualizam će stvoriti izolirano *ja*, još podložnije i pohlepnije i stoga još manipulativnije. Pojavit će se *ja* koje ugađa samom sebi, gdje je sav moralni sud vezan za osobno zadovoljstvo. Jastvo postaje rob svojih želja, ali s osjećajem slobode jer bira ono što konzumira. Građanin postaje *aktivni potrošač*. Ta se evolucija ubrzala i povećala s eksplozijom društvenih mreža koje su kod većine stanovništva oblikovale raspršeno *ja*, potiskujući pažnju i donoseći još više površnosti, hiperaktivnosti i nomadizma, osobito

Paradoksalno, individualizam će stvoriti izolirano *ja*, još podložnije i pohlepnije i stoga još manipulativnije.

Na rubu ovog fenomena pojavljuju se oni koji traže promjenu paradigme kako bi se vratili onome što je danas doista potrebno: trezvenost, suradnja, pravda i obrazovanje.

u ponašanju novih generacija, ali ne samo novih. Time smo došli do vrhunca ciklusa potrošačkog društva koje oblikuje osobni ego pojedinaca, uz uklanjanje svijesti o kolektivnom i općem interesu. Svatko brani svoja uvjerenja, ne tražeći dijalog s onima koji ne misle kao oni.

Na rubu ovog fenomena pojavljuju se oni koji traže promjenu paradigme kako bi se vratili onome što je danas doista potrebno: trezvenost, suradnja, pravda i obrazovanje. Te težnje sve više rastu u svim slojevima društva.

U vremenima moralne krize i promjena, škole filozofije bile su i još uvijek jesu izuzetno korisne u pomirenju ljudskih bića sa samim sobom i povratku na ono bitno, a to je, kao što je to dokazala antropologija, težnja istinskoj sreći dijeljenja s drugima, bez obzira na međusobne razlike.

Buđenje *solidarnog ja* izazov je našeg vremena. 🏠

Senleskog prevela: Dijana Kotarac

WILIAM BLAKE

Vidjeti svijet u zrnu pijeska

Danijela Popović Šušić

Pjesnik, slikar i bakrorezac William Blake (London, 1757. – 1827.) stvorio je bezvremena djela u povijesti engleske umjetnosti i postao trajni izvor inspiracije diljem svijeta. Iako o njegovom životu šira javnost ne zna mnogo, njegova poezija živi i nadaleko je poznata. Proučava li se dublje djelo ovog nimalo običnog umjetnika, teško je ostati ravnodušan, jer kroz autentičnu poetičnost objedinjuje i rasvjetljava filozofske, antropološke, psihološke, političke i etičke teme.

Često je bio neshvaćen, stoga i zanemaren od strane suvremenika, pa ponovo otkrivan, drugačije čitan i cijenjen tek u novije vrijeme.

"Genij", napisao je Schopenhauer, "osvjetljava svoje doba poput kometa koji se nalazi na putu planetima, doba čijem je dobro uređenom sustavu potpuno stran njegov ekscentrični pravac."

U povijesti engleske umjetnosti Blake pripada razdoblju predromantizma (kraj 18. i početak 19. stoljeća). Romantičari su vječne ideje izražavali stihovima i smatrali da nas svaki svjesno proživljeni trenutak približava velikim istinama do kojih nas može dovesti imaginacija.

*Vidjeti svijet u zrnu pijeska,
i nebo u divljem cvatu,
držati beskonačnost na dlanu ruke
i vječnost u jednom satu.
(Znamenja nevinosti)*

Njegova živa mašta i povremena mistična iskustva o kojima je znao govoriti, vodili su ga u istraživanje vlastitog nutarnjeg svijeta. Dok je većini njegovih suvremenika vanjski svijet bio inspiracija, Blake razvija nutarnji svijet kojem daje umjetničku formu.

"Mi ne živimo u stvarnosti, mi živimo u onome što mislimo da je stvarnost."

Životni put umjetnika

London, grad u kojem je rođen i živio veći dio života, bio mu je stalan izvor inspiracije. Nakon kratkotrajnog formalnog obrazovanja roditelji su ga nastavili

školovati od kuće. Prvo štivo bila mu je Biblija, kojoj se uvijek rado vraćao, kao i mitovima te gnosticizmu i druidizmu, Miltonu, Danteu, Swedenborgu... Književnu kulturu upijao je preko engleskih renesansnih pjesnika, posebno Shakespearea i Spencera. Još od dječaćkih dana njegove su umjetničke sposobnosti bile naglašene pa rano počinje pohađati školu crtanja. Bio je inspiriran Michelangelom i Rafaelom, a prva iskustva je brusio crtajući arhitektonske detalje Westminsterске opatije.

S četrnaest godina postaje graverski šegrt, ilustrirajući tuđe radove za malu novčanu naknadu. Upisuje Kraljevsku akademiju umjetnosti u Londonu 1779. godine. Ubrzo je osjetio kako ga akademsko

okruženje umrtvljuje, a profesori ne pokazuju zanimanje za njegov rad, te počinje slijediti samo vlastitu imaginaciju.

Bio je akvarelist u vrijeme kada je akvarel smatran drugorazrednom tehnikom i kad su vodeću ulogu i ugled imale uljane boje.

Skromno je živio od ilustriranja knjiga, graviranja djela drugih umjetnika te davanja satova crtanja. Ilustrirao je Miltonov *Izgubljeni raj*, Dantea, starozavjetnu *Knjigu o Jobu*, Blairov spjev *Grob*, kao i vlastite stihove, objedinivši tako više umjetničkih pravaca.

Njegova kreativna sloboda ovisila je o neupitnoj podršci najbližih: prijatelja, obitelji i pokrovitelja. Značajna je prisutnost njegove supruge Catherine Blake koja mu je pomagala u izradi gravura i iluminiranih knjiga.

Moram stvoriti vlastiti sustav, ili ostati zarobljen u tuđim sustavima. Neću razmišljati i uspoređivati, moja je dužnost stvarati. (Jeruzalem)

Bio je izrazito senzibilan i naglašene imaginacije te je tako doživljavao i stvarnost. Govorio je: "Što je sada dokazano, nekad bješe tek zamišljeno." Navodno je komunicirao s ljudima koji nisu bili fizički prisutni kao i s nevidljivim svjetovima. Poput pravog pjesnika vidio je mnogo više od ostalih u običnim, svakodnevnim stvarima, poput noćnog neba, zvijezda, busena trave ili kamička.

*Ovaj život su mutni prozori duše
Iskrivljuju nebesa od pola do pola
I navode vas da vjerujete u laž
Kada gledate okom, a ne kroz njega.
(Vječno evanđelje)*

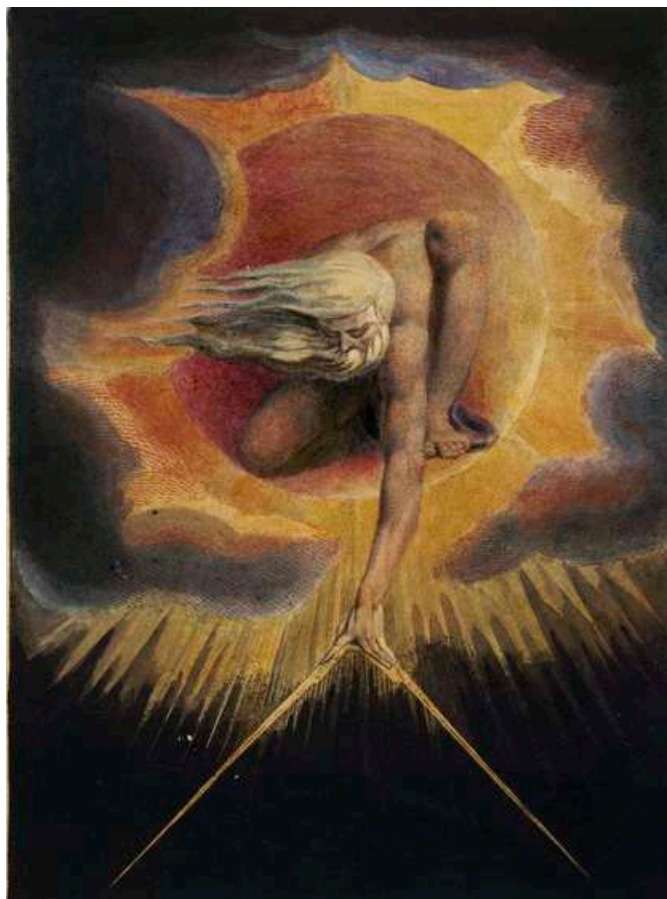
Iako za života nije stekao priznanja, oni koji su ga poznavali kažu da je živio s istinskim osjećajem radosti i često pjevao i recitirao pjesme, ponosno se smatrajući bardom.

Američki akademik S. Foster Damon, koji je proučavao njegovo stvaralaštvo, piše: "Normalan, a uzvišen život bio je njegov ideal. Uvijek se držao ovoga svijeta..."

Prvu njegovu biografiju izdaje Alexander Gilchrist 1863. godine, a 1892. godine William Butler Yeats objavljuje Blakeova sabrana djela. Nakon toga mnogi su pisali o njemu ili ga prevodili, divili se ili ostajali u nedoumici zbog nemogućnosti jednostranog definiranja njegova opusa.

Sudeći po ostavštini "dobro prelistavanih knjiga" na latinskom, grčkom, hebrejskom, francuskom i talijanskom, izgleda da mu je opće znanje bilo na zavidnoj razini. Također je posjedovao knjižnicu s djelima filozofa, mistika, alkemičara, teologa poput Paracelzusa, Jacoba Böhmea, Swedenborga...

Vjerojatno je slušao predavanja engleskog neoplatonista Thomasa Taylora, a o njihovom poznanstvu svjedoči nekoliko pisama i anegdota.

Pjesma *Ah, suncokrete* daje naslutiti da je Blake proučavao metafizičke rasprave, te da ga je istinski zanimalo sudjelovanje svih ovozemaljskih stvari u božanskom poretku, kao i objašnjenje neoplatonskih simbola.

*Ah, Suncokret! od vremena je taj
Umoran, on, što želi saznat broj
Sunčevih stopa, traži zlatni kraj
Onaj gdje putnik završi put svoj;*

*Gdje Mladić, što od žudnje skonča vrole,
I Djeva, koju pokri snijeg, u noći
Iz svoga groba dižu se i žele
Tamo gdje i taj Suncokret moj poći.*

Vječno evanđelje, djelo koje je Blake godinama pisao u vidu odlomaka, obuhvaća njegove poglede na religiju i moralnost u formi pitanja koja postavlja u stihovima. On uviđa postojanje prolaznog morala, morala običaja, koji se nameće čovjeku izvana. No, istinska je moralnost, smatra Blake, plod proživljenog i iznutra stečenog iskustva do kojeg se može doći i kroz umjetnost.

Ispred uvodnog odlomka *Vječnog evanđelja* Blake je napisao: "Nema nijedne moralne vrijednosti koju je Isus donio, a da je Platon i Ciceron nisu donijeli prije njega."

Život i smrt za njega su jedno, kao java i san, jer kad sanjamo to nam uglavnom djeluje vrlo objektivno i stvarno. Blake kaže da nas naše osjetilne percepcije ograničavaju i da postoje mnoga korisna nadosjetilna iskustva. Kaže da ukoliko stalno razdvajamo uživanje i boli, radosti i tuge, ljubavi i mržnje, dobro i zlo, život i smrt, ne možemo imati cjelovito poimanje svijeta.

*Taj tko sebe za radost sveže,
Životu samo krila sreže,
Tko joj u letu cjelov daje,
Tome u vječnost život traje.*

U protivnom, našoj percepciji stalno nešto ostaje nepoznato, a kao posljedica slijede strah i sumnja, dok bit ostaje prekrivena i javlja se tek povremeno kao odjek.

*Svake noći, svakog dana
Nekog stiže tuga sama.
Svakog dana, svake noći
Neko će radosti poći;
Neko će radosti poći
Neko će beskrajnoj noći.
Laž postane istinita
Kad se samo oko pita
Rođeno u noći da umre u noći
Kad sjaj duši sklopi oči.
Božju svjetlost vide oči
Ubogih duša u noći.
Da l' je ljudska slika znana
Onima u carstvu dana?
(Znamenja nevinosti)*

"Kada bi se vrata percepcije očistila, svaka bi stvar čovjeku izgledala onakva kakva jeste, vječna. Jer čovjek se zatvorio, tek što vidi kroz uske pukotine svoje pećine."

Sačuvano je dobro poznato Blakeovo pismo dr. Johnu Trusleru kao jedna od najljepših obrana imaginacije i kreativnog duha: "Osjećam da čovjek može biti sretan na ovome svijetu. I znam da je ovaj svijet – svijet imaginacije i vizije. Ja vidim sve što slikam u ovom svijetu, ali ne vidi svatko isto. U očima škrtice, novčić je ljepši od Sunca, a torba izlizana od novca ima ljepši oblik od trsa punog grožđa. Stablo koje nekog dira do suza radosnica, u očima drugog je tek neka

zelena stvar koja mu stoji na putu. Za nekog je priroda sva smiješna i nakazna (a prema takvom se ja u svom radu ravnati neću), a netko prirodu jedva da i vidi. Ali u očima čovjeka imaginacije, priroda je imaginacija sama. Kakav je čovjek, tako i vidi."

Za Blakea, kao i za mnoge umjetnike, postojala je jedna religija za sve ljude, ona koja potiče na ljubav, nadu i dobrotu. Čovjeka smatra duhovnim bićem, ali on to tek treba osvijestiti. Patnja i radost su sastavni dio života kroz koje učimo o sebi. Životna radost može se dosegnuti kroz stvaranje, što za Blakea podrazumijeva rad i dužnost.

Lirske pjesme, proročke knjige i mitologija

Jedinstven je po tome što je bio sam svoj izdavač, tiskar i iluminator, preteča onoga što se danas zove multimedijalni umjetnik. Njegove iluminirane knjige pjesama su prava mala remek-djela, gdje se idealno prožimaju sadržaj i slika.

Nakon prve zbirke *Pjesničke skice* slijede *Pjesme nevinosti* i *Pjesme iskustva* koje jednostavnom formom i metaforikom iskazuju složene i višeznačne odnose u čovjeku i svijetu.

U *Pjesmama nevinosti* naglasak je na stanju duše vezanom uz nedužnost, čistoću djetinjstva i vrijednosti kao što su milost, sažaljenje, ljubav, prisutnost Boga.

Pjesme iskustva svjedoče o onome što čovjeka čeka kroz život, nakon razdoblja nedužnosti.

Budući da nas u životu očekuju i patnje i radosti, ali i raznorazna iskustva, kroz obje zbirke nailazimo na pjesme s istom temom, ali obrađene iz drugačije perspektive. Za Blakea je ključno uskladiti ove poglede, te ih spaja u *Pjesme nevinosti i iskustva*, s podnaslovom "Pokazujući dva suprotna stanja ljudske duše". Jer,

suprotnosti se ne isključuju, smatra on, naprotiv, od njih se sastoji ljudski život.

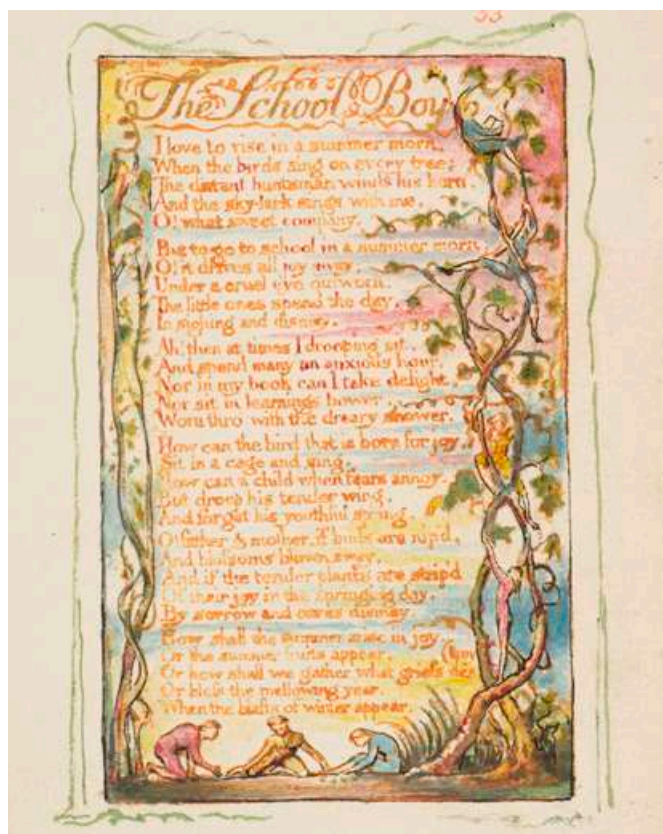
DJETINJA RADOST

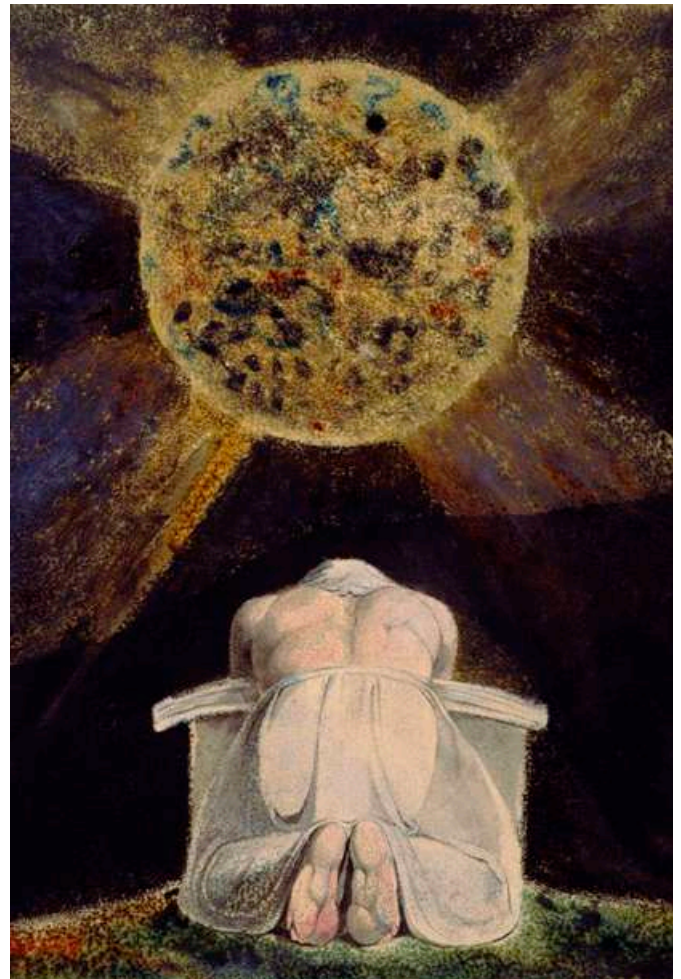
"Ja nemam ime!
Star sam tek dva dana."
Kako ću te zvati?
"Sreća krasi me,
Radost mi ime."
Nek te radost prati!

Slatka radosti!
Radosti stara dva dana!
Radost ću te zvati.
Tvoj osmijeh sja
Dok ti pjevam ja.
Nek te radost prati!

U knjigama koje se često nazivaju "proročke knjige": *Knjiga o Thelu*, *Vjenčanje raja i pakla*, *Jeruzalem* i druge, razradio je i vlastitu kozmogoniju i mitologiju. Kroz slike i poetsku mitologiju njegove mitske ličnosti simboliziraju kompleksna ljudska stanja i unutarnju podijeljenost, što čovjeka udaljava od harmonije.

Marko Grčić, hrvatski novinar, pisac i prevodilac kaže da "simboli kojima se Blake služi u proročkim knjigama nikad nisu jednoznačni. Tko god čita toga pjesnika, valja imati na umu da se on njima služio samo

zato da izrazi najdublje uvide u ljudsku dušu, uvide za koje nije nalazio podesan i gotov jezik u književnosti svojega doba."

Posljednje i najduže Blakeovo djelo je *Jeruzalem: Emanacija divovskog Albiona*. Smatrao ga je svojim najvažnijim djelom, postavljajući sebi središnji zadatak:

"Otvoriti vječite svjetove, otvoriti besmrtno oči
Čovjeka ka unutra, u svjetove misli: u vječnost,
Što se zauvijek širi u njedrima Boga,
Ljudskoj imaginaciji."

U spomenutom pismu dr. Trusleru piše: "Za mene je sav ovaj svijet jedna neprestana vizija mašte ili imaginacije... Što je to što toliko uzdiže umjetnost Homera, Vergilija i Miliona? Zašto je Biblija zabavnija i poučnija od ma koje druge knjige? Nije li to zato što se obraćaju imaginaciji, koja je duhovni osjećaj, a tek posredno razumijevanju ili razumu?"

Isticao je važnost unutrašnjih osjetila kojima se mogu osjetiti pojave nevidljive fizičkim osjetilima, smatrajući da čovjeka to može vinuti u predjele intuicije i inspiracije te oplemeniti njegov nutarnji svijet. Prema Blakeu, za umjetnika je to ključno.

"Taj svijet imaginacije je svijet vječnosti. To je

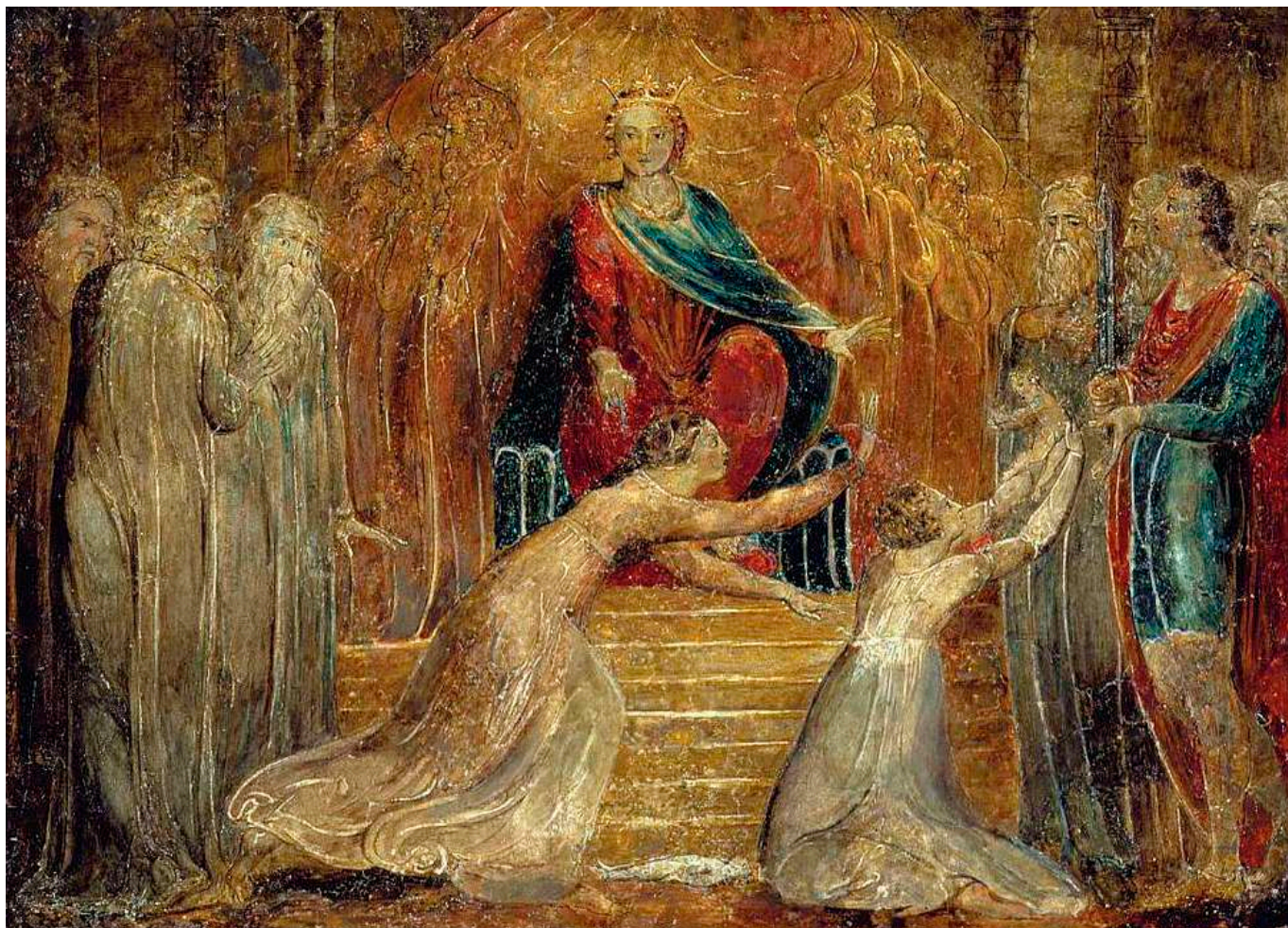
božansko naručje u koje ćemo svi otići poslije smrti zemaljskog tijela. Svijet imaginacije je beskrajn i vječn, dok je stvoreni ili zemaljski konačan i prolazan. U tom vječnom svijetu postoje trajne stvarnosti svega, čiji odraz vidimo u ovom zemaljskom ogledalu prirode. (...) Ne pitam svoje tjelesno ili zemaljsko oko za vid, ništa više nego što bih za to pitao prozor. Gledam kroz njega, a ne njime." ¹⁶

TIGAR

*Tigre, tigre, plamni sjaju,
U mračnome šumskom kraju,
Ko je to, što smrću vlada,
Tvorac tvoga strašnog sklada?*

*Kog prostranstva dalekoga
Bješe vatra oka tvoga?
Kojim se krilima vinu?
Koja ruka vatrom sinu?*

*Koja spretnost, koje sile,
Istkaše ti srca žile?
A kad srce tući stade,
Šta li mu to snagu dade?*

*Kog čekića, kog okova,
Peći, što ti mozak skova?
Nad nakovnjem stisak koji
Mogaše da se ne boji?*

*Kad počеше zvijezde sjati,
Suzom po nebu kapljati,
Da l' on vidje svoje djelo?
Stvori l' on i Janje bijelo?*

*Tigre, tigre, plamni sjaju
U mračnome šumskom kraju,
Ko je to, što smrću vlada,
Smjeli tvorac strašnog sklada?*

TUĐA TUGA

*Zar za tuđi bol da znam,
A da ne znam bol i sam?
Zar da znam za tuđi jad,
A ne pružim pomoć tad?*

*Zar plač neki da čujem,
Da s tugom ne drugujem?*

KAKO RAZLIKOVATI LJUBAV OD LAŽI

*Ljubav ne zna što je mana,
Svaka joj je tuga strana,
Krilata je, nesputana,
U slobodi odgajana.*

*Laž, sa tajnom povezana,
Oprezna je i sputana,
Samo joj je korist znana,
U lance je okovana.*

GLAS DREVNOGA BARDA

*Mladosti zanosna, amo!
Pogledaj zoru što sinu,
Tek rođenu istinu.
Sjenke razuma, sumnje nesta
I podvalâ; svađa presta.
Glupost labirint veliki je,
Korijenje joj stazu krije.
Koliko ih pade tamo!
Cijelu se noć spotiču o kosti mrtvih;
I znaju za opreznost samo;
I vodili bi druge kada to treba njih.*

VELIKO POJEDNOSTAVLJENJE

Florimond Krins

U svome tridesetominutnom videu¹ američki istraživač Nate Hagens² u kratkim crtama objašnjava početke života na Zemlji ljudske vrste čiji su razvoj i evolucija, s ekonomskog i tehnološkog stajališta, bili gotovo neprimjetni iz jedne generacije u drugu – sve dok se s renesansom nije počela razvijati tehnologija koja je omogućila istraživanje udaljenih područja i uspostavljanje novih trgovačkih odnosa i puteva. Nakon toga je došla industrijska revolucija s razvojem strojeva i, konačno, "doba nafte" koje je donijelo golemu moć i blagostanje. Krajem 20. stoljeća imali smo, u usporedbi s razdobljem od tisuću godina ranije, trideset puta uvećani ekonomski rast što nam je omogućilo dotad neviđenu razinu raspoloživih sredstava i udobnosti.

Napravili smo strojeve koji rade za nas jednako radu više od petsto milijardi radnika, a koje Jean-Marc

Jancovici³ naziva "energetskim robovima"⁴. Kako smo prešli na korištenje fosilnih goriva, polako smo se odvajali od prirodnih tokova našeg planeta. Smatrali smo besplatnim taj glavni input naše ekonomije jer nismo plaćali za njegovo stvaranje i zagađenje. To novopridošlo blagostanje i napredak pripisali smo našoj genijalnosti. Postali smo energetski slijepci.

Čovječanstvo je postalo super organizam

Nate Hagens nadalje navodi: "Energija je i uvijek će biti valuta života." To je elementarna sastavnica našeg fizičkog svijeta koja omogućuje transformaciju materije. Bez energije ništa se ne mijenja, ništa se ne pomiče i ništa ne živi. Trenutno prolazimo kroz razdoblje koje on naziva "ugljični puls" u kojem pretjerano koristimo fosilna goriva i koje neće trajati beskonačno. Budući da su najdostupnija i najbogatija nalazišta iscrpljena, vade-nje fosilnih goriva postat će sve skuplje do točke kada iskorištavanje preostalih resursa više neće biti isplativo.

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=-xr9rlQxwj4>

² Nate Hagens je suosnivač i direktor Instituta za proučavanje energije i naše budućnosti (The Institute for the Study of Energy & Our Future) u čijem je fokusu međuodnos između energije, okoliša i financija te njihov utjecaj na budućnost ljudi.

³ Video razgovor između J.M. Jancovica i Natea Hagensa: <https://www.youtube.com/watch?v=-EHCguJp9eQ>

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Energy_slave

Tijekom posljednjih nekoliko stoljeća napravili smo složenu globalnu mrežu dobara i usluga koja sada zahtijeva energetske ekvivalent od sto sedamdeset milijardi žarulja samo da bi se održavala i to uglavnom korištenjem fosilnih goriva. Naš financijski sustav temelji se na neprestanom rastu koji traži tiskanje sve više novca, odnosno energije kojom ćemo transformirati našu okolinu. Prema Hagensu: "Sustav je izvan kontrole. Ljudska vrsta je postala bezuman, nezasićen, energetski gladan super organizam."

Što nas čini ljudima

Ljudi su društvena bića, ali većina nas još se uvijek ponaša i razmišlja na način plemenskog čovjeka. U ovom povijesnom trenutku golemog materijalnog blagostanja, zagušenosti informacijama i društvenim mrežama, postalo nam je jako teško razlikovati stvarnost od fantazije. Napravili smo sustave i algoritme koji su optimizirani za stvaranje profita, no koji umanjuju našu sposobnost pažnje, stvaraju ovisnost, polarizaciju, povećavaju apatiju i skepticizam prema znanosti.

Mi smo stvorena s konačnim životnim vijekom, što znači da nam daleka budućnost nije prioritet. Stoga smo više usmjereni na kratkoročne potrebe te odgađamo izvršavanje naših obećanja za promjenom. Takav pristup i "ugljični puls" doveli su nas do stvaranja super organizma. Međutim, to nije neizbježno, a nezavidna situacija u kojoj se nalazimo dat će poticaj definiranju onoga što smo sposobni postati.

Veliko pojednostavljenje

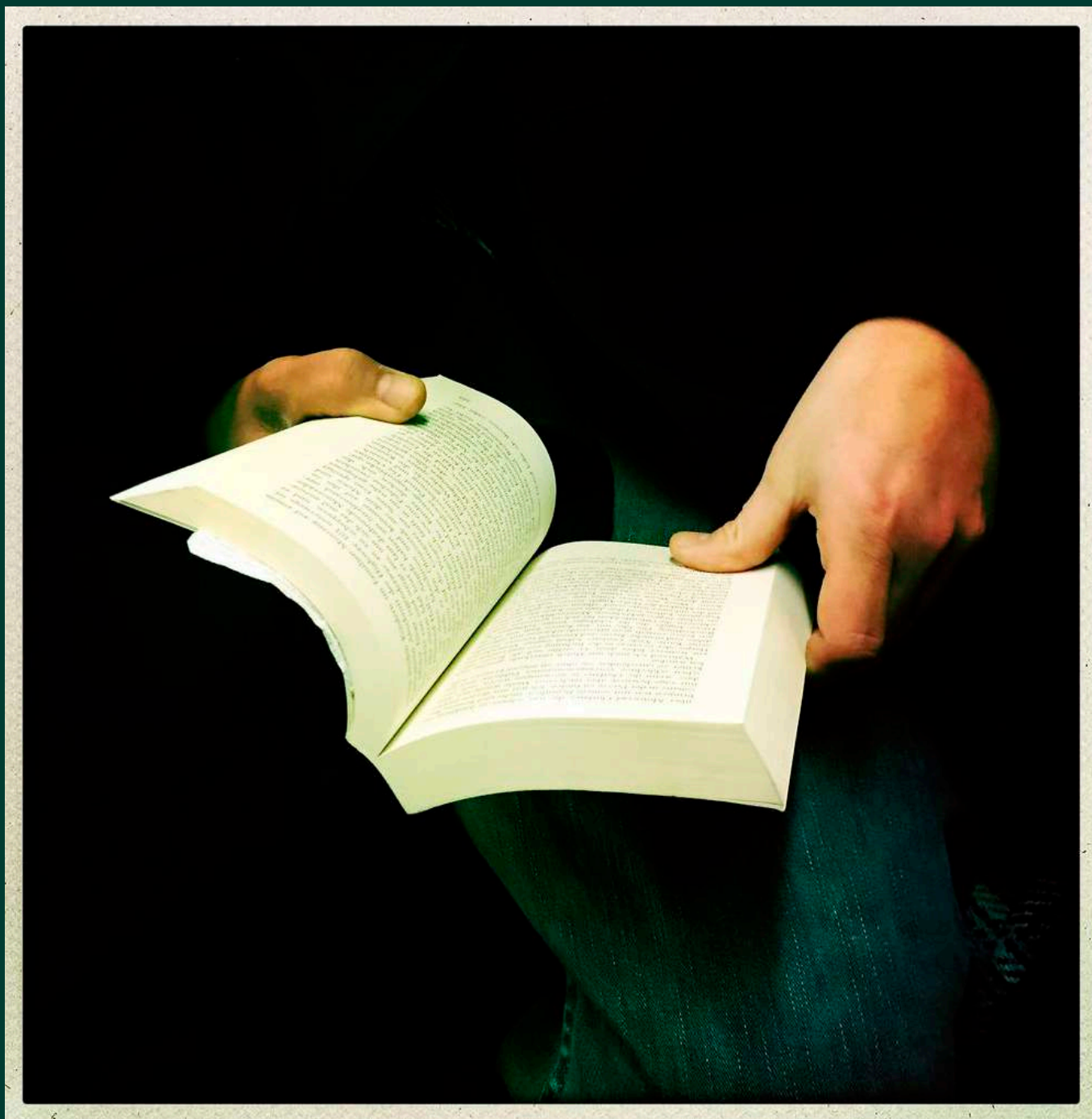
Tehnološke i ekonomske naočale kroz koje danas gledamo u budućnost su energetske slijepe. Prijelaz na obnovljive izvore energije neće riješiti ovaj problem. Potrebno nam je ono što Hagens naziva "sistemske naočale", odnosno pristup koji obuhvaća svijest o energiji, uz svo znanje i znanosti koje čovječanstvo posjeduje. Budući da ćemo morati naučiti koristiti energiju na drugačiji način, iskusiti ćemo ono što Hagens naziva "veliko pojednostavljenje".

Budući da ćemo trebati raditi s manje raspoložive energije, naš kompleksni, energetski gladan super organizam će izglednjeti i odumrijeti, vodeći nas prema turbulencijama, gospodarskoj krizi i nestanku postojećeg načina života. Neki ekonomisti i znanstvenici nazivaju ovaj fenomen "odrast" (engl. *degrowth*).

Hagens to slikovito opisuje: "Postoje mnogi putevi kojima se može proći kroz veliko pojednostavljenje. Neki su mudri, humani pa čak i poželjni u odnosu na trenutno stanje. Neki su skoro nezamislivo mračni. Ipak, upravo razmišljanje o tim putevima i svjestan odabir nekog od njih nudi jedinu realnu nadu za dugu i smislenu budućnost ljudske vrste. Priroda nas je podarila plodnim i lijepim domom, sposobnošću razumijevanja našeg porijekla i imaginacijom kojom možemo zamisliti daljnje mogućnosti. Budućnost ne mora biti distopijska, ali domišljatost sama po sebi više neće biti dovoljna za sljedeći dio našeg puta. Trebat će nam mašta, dalekovidnost, empatija i iznad svega mudrost za snalaženje na putu prema budućnost koja dolazi – veliko pojednostavljenje." ♣

S engleskog preveo: Ivica Rosić

*Moramo oblikovati svoj um
čitajući duboko, a ne široko.*

Kvintilijan

www.nova-akropola.com